

Lise Bekken

Spørsmålet om tilbakeføring i barnevernsaker - en litteraturstudie

The question of reversal in child welfare cases - A thesis
on the question

Mai 2020

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
Fakultet for samfunns - og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Bacheloroppgave

2020

Lise Bekken

Spørsmålet om tilbakeføring i barnevernsaker - en litteraturstudie

The question of reversal in child welfare cases - A thesis
on the question

Bacheloroppgave
Mai 2020

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
Fakultet for samfunns - og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Bachelor i barnevern våren 2020

Spørsmålet om tilbakeføring i barnevernssaker -en litteraturstudie

(Illustrasjon, Aisato, 2018)

Navn: Lise Bekken
Kandidatnummer: 10025
Antall ord: 9857
Eksamenskode: HBVE3004

**Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultetet for Samfunns- og utdanningsvitenskap
Bachelor i Barnevern**

Sammendrag:

I dette litteraturstudiet blir det sett nærmere på temaet tilbakeføring av omsorgsansvaret etter at det har vært fattet et § 4-12 vedtak (Barnevernloven, 1992). Tilbakeføring av omsorgsansvaret reiser flere spørsmål både til foreldrenes omsorgsevne og til barnets tilknytning til fosterfamilien. I dette studiet er det sett nærmere på hvilke ulike faktorer som kan være med på å påvirke utfallet av en tilbakeføring. De ulike faktorene som blir sett nærmere på er barnets alder ved omsorgsovertakelsen, grunnlag for omsorgsovertakelsen, samvær med biologiske foreldre og plan for tilbakeføring. Videre er disse faktorene sett opp mot et tilknytningsteoretisk perspektiv og i sammenheng med ulike konvensjoner, lover og prinsipper. Det finnes flere grunner til at dette er dagsaktuelt, spesielt etter sakene som har vært oppe i Den Europeiske menneskerettsdomstolen den siste tiden (Søvik, 2020).

Summary:

The theme of this thesis is to look on the effects of the § 4-12 of the Barnevernloven of 1992. Transferring of custody from the guardians and back to the birth parents generates a lot of questions. This thesis will focus on the effects of these transitions. The different key factors that will be studied are the child's age at transition, the reasons for the transitions, the birth parents interaction with the child before the transition and the plan for completing the transition. These factors are then put up against theoretical perspective of attachment, and in context with current conventions, laws and principles. There are several reasons this is a recurring subject of interest, especially with the recent cases that has been but forward at the European Court of Human Rights (Søvik, 2020).

Innholdsfortegnelse

Sammendrag:	2
Summary:	2
Kapittel 1	5
1.1 Innledning.....	5
1.2 Tema og problemstilling.....	5
1.3 Utvidelse og avgrensning av problemstilling.....	6
1.4 Bakgrunn og forhåndsantakelser	7
Kapittel 2	8
2. Fremgangsmåte.....	8
Kapittel 3	9
3.1 Aktuelle lover.....	9
3.1.1 Lov om barneverntjenester (Barnevernloven).....	9
3.1.2 Den europeiske menneskerettskonvensjon	10
3.1.3 FNs konvensjon om barns rettigheter	10
3.2 Aktuelle prinsipper	10
3.2.1 Barnets beste	10
3.2.2 Det mildeste inngreps prinsipp.....	11
3.2.3 Det biologiske prinsippet.....	11
3.2.4 Det utviklingsfremmende prinsippet.....	11
Kapittel 4	12
4. Tilknytningsteori.....	12
4.1 Faser av tilknytning.....	12
4.1.1 Forstadium til tilknytning.....	12
4.1.2 Fasen med umiskjennelig tilknytning	13

4.1.3 Målkorrigert partnerskap.....	15
4.2 Tilknytningsmønstre	16
4.2.1 Trygg tilknytning	16
4.2.2 Utrygg – unnvikende	17
4.2.3 Utrygg – ambivalent.....	17
4.2.4 Utrygg – desorganisert/desorientert	17
4.3 Indre arbeidsmodeller	18
Kapittel 5.....	19
5.1 Barnets alder ved omsorgsovertakelsen.....	19
5.2 Grunnlag for omsorgsovertakelsen	20
5.3 Samvær med biologiske foreldre	21
5.4 Plan for tilbakeføring	21
Kapittel 6.....	23
6.1 Barnets alder ved omsorgsovertakelsen.....	23
6.2 Grunnlag for omsorgsovertakelsen	25
6.3 Samvær med biologiske foreldre	26
6.4. Plan for tilbakeføring	28
Kapittel 7.....	30
7.1 Konklusjon.....	30
7.2 Avslutning.....	31
Litteraturliste.....	32

Kapittel 1

1.1 Innledning

I Norge er omsorgsovertakelse et av de mest inngripende tiltakene barnevernet kan iverksette (Baugerud & Augusti, 2016). Om vilkårene tilsier det, skal barneverntjenesten beslutte å overta omsorgsansvaret for et barn jamfør § 4-12 i barnevernloven (1992). Samtidig skal barnevernet jamfør §4-16 samme lov, legge til rette for at foreldrene kan få tilbake omsorgen om ikke hensynet til barnet taler mot det (1992). I barnevernloven § 4-21 (1992) er det hjemlet at Fylkesnemnda skal oppheve et vedtak om omsorgsovertakelse når foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg igjen. Dette vedtaket skal likevel ikke oppheves om barnet har fått slik tilknytning til sted og omsorgsgivere at det kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet tilbake til biologiske foreldre (Barnevernloven, 1992).

1.2 Tema og problemstilling

I dette litteraturstudiet ønsker jeg å fokusere på temaet tilbakeføring til biologisk familie. Temaet er for tiden svært samfunnsaktuelt i forbindelse med barnevernssakene som har vært oppe i Den Europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og hvor Norge har tapt flere av dem (Søvik, 2020).

Ved opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse jamfør §4-21 skal omsorgen tilbakeføres til biologiske foreldre når det er sannsynlig at de kan gi forsvarlig omsorg (Barnevernloven, 1992). Det finnes likevel et unntak for tilbakeføringen jamfør samme paragraf, andre ledd. Om det etter en samlet vurdering sees at tilbakeføringen kan føre til alvorlige problemer for barnet på kort eller lang sikt, skal avgjørelsen om omsorgsovertakelse likevel ikke oppheves. Dette til tross for at det er overveiende sannsynlig at biologiske foreldre kan gi barnet forsvarlig omsorg, jamfør første ledd §4-21 (Barnevernloven, 1992).

Kompleksiteten rundt unntaket ligger i utfordringen det kan være å predikere alvorlige konsekvenser på lengre sikt. Det kan derfor stilles spørsmål om disse utfordringene fører til færre tilbakeføringer, i frykt for at tilbakeføringen skal føre til alvorlige problemer. Med dette som utgangspunkt har jeg endt på problemstillingen:

Hvordan påvirker ulike faktorer utfallet av en tilbakeføring av barn under 6 år, sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv?

Det kan synes som at tilknytningsteori er sterkt forankret både i lovtekst og dagens praksis. Det er derfor jeg har valgt denne teorien for å belyse problemstillingen. Tilknytningsteorien vil bli presentert i kapittel 4. Videre vil jeg se på ulike faktorer som vil kunne påvirke muligheten for tilbakeføring og utfallet av tilbakeføringen. Dette vil bli presentert i kapittel 5. I kapittel 6 vil jeg drøfte de ulike påvirkningsfaktorene opp mot tilknytningsteori, lovverk og prinsipper som er presentert i kapittel 3. Til slutt vil jeg i kapittel 7 konkludere problemstillingen i lys av kapittel 3, 4, 5, og 6.

1.3 Utvidelse og avgrensning av problemstilling

Med denne problemstillingen ønsker jeg å belyse hva som påvirker utfallet av en tilbakeføring. Jeg ønsker hovedsakelig å se nærmere på tilknytningen et barn opparbeider seg gjennom de første leveårene og hvordan denne påvirkes av en tilbakeføring.

Jeg har som utgangspunkt valgt barn under seks år som fokusgruppe. Dette er et bevisst valg da utviklingen av tilknytningsmønstre og indre arbeidsmodeller skjer i barnets første leveår (Hart & Schwartz, 2009, s. 71-72). Dette blir nærmere presentert i kapittel 4.1 og 4.2. I tillegg er denne gruppen barn også svakest stilt med tanke på medvirkning i lovverket, da det i utgangspunktet er barn over syv år som har en rettighet til å bli hørt i saken (Barnevernloven, 1992, § 6-3). Det skal likevel sies at noe av forskningen som har blitt brukt ikke er rettet mot småbarn, men mot barn generelt, altså fra 0-18 år. Artikler og forskning som har et fokusområde rettet mot barn over seks år og hvor dette kommer frem, er ikke tatt med. Jeg har heller ikke tatt høyde for ulikheter mellom kjønn, etnisk opprinnelse eller opphav.

I kapittel 5 blir et utvalg ulike påvirkningsfaktorer presentert. Et punkt som kan være relevant, men som omfanget av denne oppgaven ikke ble stort nok til å romme, er forholdet mellom saksbehandler og klient. Dette er valgt bort da utgangspunktet for saksbehandling i utgangspunktet ikke skal basere seg på relasjonens kvalitet. Andre påvirkningsfaktorer som er relevante, men som ikke er tatt med i oppgaven er tiden barnet har bodd i fosterhjemmet, barnets egen stemme i saken, antall flyttinger barnet har opplevd og barnets

motstandsdyktighet. Disse er alle viktige faktorer, som det ikke har vært plass til å presentere i sin helhet. En påvirkningsfaktor som er nevnt er samværet med biologiske foreldre. Dette er tenkt som fysisk samvær, da samvær eller kontakt på sosiale medier vil være irrelevant fordi barna i fokusgruppen er for unge til å være på sosial medier.

1.4 Bakgrunn og forhåndsantakelser

Som så vidt nevnt har Norge tapt fire av syv avgjorte saker i Den Europeiske menneskerettsdomstolen (EMD). Det hele startet med Strand-Lobben saken i 2015 som også er aktuell i denne sammenhengen. Da moren ønsket tilbakeføring av sitt eldste barn som hadde bodd i fosterhjem fra barnet var tre uker gammelt, valgte barnevernet heller å fremme forslag om adopsjon og redusering av samvær. Barnevernet gjennomførte etterhvert også en tvangsadopsjon. Den Europeiske menneskerettsdomstolen mente dette var et brudd på artikkel 8 i Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (Søvik, 2020), og Strand-Lobben-saken banet vei for 35 andre tilsvarende eller lignende saker som er satt under lupen av EMD (Hansen, 2020).

Et annet eksempel en kan se til når det kommer til tilbakeføringssaker er saken som var oppe i media i starten av 2020 om den svenske jenta Esmeralda. Hun hadde bodd i fosterhjem fra hun var syv uker gammel. Da hun var tre år ble hun tilbakeført til biologiske foreldre av en enstemmig domstol. Konsekvensene av denne tilbakeføringen ble at Esmeralda ble funnet død i de biologiske foreldrenes hjem kort tid etter tilbakeføringen fant sted (Jonassen, 2020).

Et tredje eksempel på hvilke fatale konsekvenser det kan få om barnevernet ikke gjør nok for barna eller lytter til deres stemme, er den amerikanske saken om Gabriel Fernandez. Selv om den amerikanske barneverntjenesten var inne i bildet flere ganger, endte det med at Gabriel døde etter omfattende mishandling over lengre tid (Verhoeven, 2020). Denne saken er det laget en kortseriedokumentar av som ble sluppet på Netflix våren 2020 (Luminant Media, 2020). Det kan også trekkes paralleller mellom Gabriel Fernandez og den norske Christoffer-saken, hvor barnevernet ikke hjalp Christoffer, noe som førte til at han døde av mishandlingen han ble påført (Doksheim, 2014).

Noe av det EMD presiserer både i Strand-Lobben saken mot Norge, men også flere av de andre omsorgsovertakelsessakene mot Norge, er at det i for liten grad er tilrettelagt for en fremtidig tilbakeføring av barna. I følge Bufdir var det i 2018 10 036 barn under barnevernets

omsorg. Som vi også kan se av Bufdir sine nettsider er de fleste av barna mellom null og to år når vedtaket blir fattet (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). Det er også vanskelig å finne hvor mange av vedtakene som blir forsøkt opphevet og hvor mange som blir opphevet.

Slik jeg ser det kan det virke som om det norske barnevernet hovedsakelig fatter beslutning om omsorgsovertakelse med sikte på langvarig plassering, eller at barnet ikke skal tilbakeføres. Det kan virke som det legges lite til rette for å opprettholde tilknytningen til de biologiske foreldrene og at § 4-16 (barnevernloven, 1992) i mindre grad blir praktisert. I tillegg har jeg en formening om at barnevernet har en slags «føre var» holdning, noe som gjør at de heller taper en sak i EMD, enn å risikere flere saker som den svenske Esmeralda-saken eller den norske Christoffer-saken. I tillegg har jeg en formening av at det er veldig individuelt i de ulike barneverntjenestene hvordan kvaliteten på tjenesten er, både på grunn av tjenestens størrelse og tjenestens belastning per ansatt. Dette er riktig nok min forhåndsforståelse og ikke et svar med to streker under.

Kapittel 2

2. Fremgangsmåte

Dette litteraturstudiet har i stor grad blitt preget av den pågående pandemien i verden. Jeg har ikke hatt tilgang til bibliotek, og alle forelesninger og gruppeveiledninger har vært avlyst. Jeg har derfor benyttet meg av tidligere pensumbøker og annen trykket litteratur som jeg har hatt tilgjengelig. I tillegg har jeg lest nettartikler og benyttet ulike søkemotorer og databaser. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt til å bruke fire ulike databaser, men har i hovedsak brukt Oria, Idunn.no og Bufdir sitt litteraturbibliotek. Jeg har lest noe internasjonal litteratur, noe skandinavisk litteratur, men mest litteratur skrevet av norske forfattere. Jeg har valgt å bruke fagfelleverderte artikler og vitenskapelige artikler, i tillegg til at jeg har brukt rapporter som jeg ser på som pålitelige kilder. Jeg hadde først en tanke om å begrense meg til litteratur skrevet de siste 10 årene, men grunnet pandemien og ulik grad av treff på søkene mine måtte jeg utvide til de siste 21 årene, da den eldste boken jeg har benyttet er fra 1999. I tillegg er noe av forskningen det refereres til gjennomført på 90-tallet.

Kapittel 3

I dette kapitlet skal jeg nevne aktuelle lover og paragrafer, samt prinsipper som berører temaet tilbakeføring til biologisk familie/opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse. Det finnes flere lover og paragrafer som kunne vært tatt med i dette kapitlet, men for å avgrense oppgaven til dens omfang er kun de mest sentrale med tanke på barn under seks år valgt å nevne i korthet her.

3.1 Aktuelle lover

3.1.1 Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)

Barnevernlovens formål er å sikre alle barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling nødvendig hjelp. I tillegg skal loven sikre at alle barn møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse, og sikre at alle barn får gode og trygge oppvekstvilkår jamfør § 1-1 (barnevernloven, 1992). Lov om barneverntjenester ble vedtatt i 1992 og ble sist revidert sommeren 2019 hvor blant annet ordet kjærlighet ble lagt til og hvor flere av paragrafene ble endret (bla. § 4-4). Loven er barneverntjenestens rettesnor og både ansvarsfordeling, forvaltning, tiltak og vilkår er hjemlet i denne loven. Dette skal sikre likhet for loven og rett hjelp til rett tid. De mest aktuelle paragrafene når det kommer til omsorgsovertakelse og tilbakeføring av omsorg er:

§ 4-12 Vedtak om omsorgsovertakelse for et barn

§ 4-16 Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse

§ 4-19 Samværsrett. Skjult adresse.

§ 4-21 Oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse

(Barnevernloven, 1992)

3.1.2 Den europeiske menneskerettskonvensjon

Selv om barn ikke direkte er nevnt i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), berører konvensjonen også barna. EMK er Europas oppfølging av FNs menneskerettighetserklæring og Norge ratifiserte konvensjonen i 1952 (Bendiksen & Haugli, 2015, s.45). Den mest aktuelle artikkelen i den her sammenhengen er artikkel 8 som omhandler retten til privat- og familieliv. Etter denne artikkel skal det ikke skje inngrep av den offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet med noen unntak (EMK, 1950, art 8). Retten til familieliv er også hjemlet i Norges grunnlov §102 (Grunnlova, 1814).

3.1.3 FNs konvensjon om barns rettigheter

FNs barnekonvensjon er en egen konvensjon for å sikre barns rettigheter. Konvensjonen består av tre deler hvor den første delen omhandler barns rettigheter og friheter. Gjennom konvensjonen anerkjennes det at barn har selvstendige rettigheter, behov for og rett til særskilt beskyttelse (Bendiksen & Haugli, 2015, s. 40). FNs barnekomité har trukket ut fire generelle prinsipper, artikkel 2 om ikke-diskriminering, artikkel 3 om hensynet til barnets beste, artikkel 6 om retten til liv og utvikling og artikkel 12 om retten til å bli hørt (Bendiksen & Haugli, 2015, s. 41). I tillegg vil jeg trekke frem artikkel 3 nr. 2 og artikkel 7 som omhandler barns rett til nødvendig beskyttelse og omsorg, og omsorg fra sine foreldre så langt det er mulig. (Bendiksen & Haugli, 2015, s. 44).

3.2 Aktuelle prinsipper

Barnevernloven bygger hovedsakelig på tre prinsipper, barnets beste, det biologiske prinsippet og mildeste inngreps prinsipp (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 27). I tillegg står barns rett til medvirkning sterkt (Bunkholdt, 2017, s. 45). I de senere årene har også det utviklingsfremmende prinsipp blitt mer fremtredende.

3.2.1 Barnets beste

Barnets beste er et prinsipp som er gjennomgående i alt lovverk som omhandler barn (jf. Barnevernloven, 1992, § 4-1 og barnekonvensjonen artikkel tre). Dette tar utgangspunkt i at alt man gjør skal være til det beste for barnet. Barnets behov for beskyttelse og omsorg skal

vektes tyngre enn foreldrenes rettigheter (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s.27-30), samtidig skal barnets synspunkter tillegges vekt jamfør artikkel 12 i barnekonvensjonen. Begrepet blir problematisert i NOU 2012: 5 hvor variasjoner ut fra religion, kultur, samfunnsforhold, tradisjoner og tid gjør begrepet tvetydig (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 41).

3.2.2 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp er et av prinsippene barnevernloven bygger på. Prinsippet tar utgangspunkt i at det ikke skal gjøres større inngripen enn hva som er nødvendig. Dette kommer frem av både forarbeidene til loven, men også i lovteksten (Bendiksen & Haugli, 2015, s.163). Det skal derfor ikke settes inn tiltak som er mer inngripende enn et mildere tiltak om det mindre inngripende tiltaket vil gi tilstrekkelig effekt.

3.2.3 Det biologiske prinsippet

Det biologiske prinsipp handler om at barn har det best hos sine biologiske foreldre og at man i all hovedsak skal etterstrebe dette så langt det lar seg gjøre. Dette vises både i EMK (1950), barnekonvensjonen (1989) og barnevernloven (1992). I EMK er det artikkel 8 om retten til privat- og familieliv som inkluderer det biologiske prinsippet (Bendiksen & Haugli, 2015, s.47), i barnekonvensjonen er det artikkel 3 og 7 (Bendiksen & Haugli, 2015, s. 44), og barnevernloven bygger på at barn normalt sett har best av å vokse opp hos sine biologiske foreldre og burde ha kontakt med hverandre (Bendiksen & Haugli, 2015, s.163).

3.2.4 Det utviklingsfremmende prinsippet

Det utviklingsfremmende prinsipp er foreslått tilføyd i barnevernets grunnprinsipper etter anbefalinger i NOU 2012: 5. Utgangspunktet for prinsippet er at alle barn skal få utviklingsstøtte ved at omsorgsgiver engasjerer seg positivt i barnet og ser og forstår barnets signaler. I tillegg må omsorgsgiver agere på en måte som gjør at barnet føler seg sett, forstått og ivaretatt. Ved mangel på denne kompetansen hos omsorgsgiver må barnevernet sette inn tiltak slik at barnet opplever utviklingsstøtte på best mulig måte (Bunkholdt, 2017, s. 46).

Kapittel 4

4. Tilknytningsteori

Tilknytningsteori er en veldokumentert teori om hvordan spedbarn knytter seg til sin omsorgsperson og utvikler seg gjennom de første leveårene. I dette kapitlet har jeg tatt utgangspunkt i tre ulike og viktige sider av tilknytningsteorien. Det første jeg skal gjøre rede for er hvordan tilknytningsbåndet utvikler seg gjennom fire ulike faser. Videre vil jeg se på de ulike tilknytningsmønstrene og til slutt i dette kapitlet vil jeg nevne indre arbeidsmodeller.

4.1 Faser av tilknytning

Allerede fra barnet er nyfødt uttrykker det tilknytningsatferd. Denne atferden og hvordan det blir møtt er det som skaper tilknytning og tilknytningsbånd mellom omsorgsgiver og barnet (Hart & Schwartz, 2009, s. 69). Atferden utvikles i takt med at barnet blir eldre. Samtidig blir også tilknytningen til omsorgsgiver sterkere. Atferden kan i følge Bowlby deles i fire faser ut fra barnets alder, utvikling og tilknytningsatferd (Smith & Ulvund, 1999, s. 262). Jeg har videre valgt å se fase 1 og 2 under ett da utviklingen i disse fasene er overlappende og fordi jeg har brukt både Bowlbys faser for utvikling av tilknytning og studien til Schaffer og Emmerson. (Smith & Ulvund, 1999, s. 262). I tillegg kan både fase 1 og 2 sees på som forstadier til tilknytningsbåndet som for alvor trer inn i tredje fase.

4.1.1 Forstadium til tilknytning

De to første fasene i skapelsen av tilknytning er det som kan betraktes som forstadiene til tilknytning (Smith, 2006). De første seks ukene kaller Schaffer og Emmerson for den asosiale fasen. «I de første leveukene er barn til en viss grad «asosiale», i den forstand at både sosial og ikke-sosial stimulering frembringer positive reaksjoner.» (Smith & Ulvund, 1999, s. 263). Videre ser Schaffer og Emmerson perioden fra barnet er seks uker til syv måneder som fase 2 eller *Fasen med uspesifikke sosiale relasjoner*. (Smith & Ulvund, 1999, s. 263).

Bowlbys første fase fant sted fra fødsel til tre måneder og tok utgangspunkt i «Orientering og signaler med begrenset diskriminasjon mellom mennesker» (Smith & Ulvund, 1999, s. 262). I denne fasen erverver barnet evnen til å gjenkjenne sin omsorgsperson på lukt og stemme og etterhvert også ansiktstrekk (Smith, 2006, s. 146). Videre blir også barnet i stand til å ha

vedvarende samspill med ansiktsmimikk, hodevending, armbevegelser og vokalisering (Smith, 2002, s. 39). Selv om dette ikke kan betegnes som tilknytningsbånd, kan man konkludere med at barnet gjenkjenner moren helt fra starten av (Smith, 2002, s.19). Når barnet er mellom åtte og tolv uker starter utviklingen av tilknytningssystemet. Dette omfatter en sosial orientering og sosiale signaler (Smith, 2002, s.19). Når barnet er mellom tre og seks måneder starter den andre fasen i utviklingen av tilknytningssystemet. I denne fasen rettes orienteringen og signalene mer mot en eller flere personer som barnet kjenner igjen. Barnet skiller personer fra hverandre ved lukt og hørsel og blir etterhvert i stand til å legge merke til hvilke emosjonelle budskap den voksne formidler. Samspillet med omsorgspersonen vil også etterhvert nå en emosjonell dybde som skiller seg fra andre voksne (Smith, 2002, s. 39). Hart & Schwartz kaller dette uspesifikk tilknytningsatferd (2009, s. 70). Uspesifikk tilknytningsatferd betyr at tilknytningsatferden barnet viser, er signaler til verden om hvilke behov barnet har. Behovene barnet formidler gjennom gråt, smil eller håndbevegelser fører til at tilknytningsbåndet til moren dannes og at tilknytningsatferden utvikles. På dette stadiet reagerer barnet sjelden på hvem personene det er sammen med er, så lenge personene forholder seg på en sensitiv og engasjert måte (Smith, 2006). Det at barnet ikke har utviklet et vedvarende emosjonelt bånd til omsorgsgiver enda vil gjøre det lettere å skifte ut den primære omsorgsgiveren uten at det vil skape sosiale og emosjonelle sammenbrudd i barnets liv.

Forstadiet til tilknytning varer vanligvis frem til barnet er cirka seks til syv måneder, men kan vare lenger avhengig av oppvekstvilkårene til barnet. I slutten av denne fasen vil barnet søke seg nærmere moren ved å følge henne med øynene, strekke seg etter henne og å følge etter henne (Hart & Schwartz, 2009, s. 70).

4.1.2 Fasen med umiskjennelig tilknytning

Det egentlige tilknytningsstadiet starter når barnet er mellom seks og åtte måneder gammelt (Smith, 2002, s.19). Her begynner barnet og vise atferd som tilsier at det foretrekker en eller få omsorgspersoner. Tilknytningsatferden er nå mer målkorrigert og barnet har et større repertoar for å vise denne atferden. Barnet kan nå søke nærhet både ved uttrykk av emosjoner, strekking etter omsorgspersonen omklamring av omsorgsperson og å følge etter omsorgspersonen. I tillegg begynner barnet å vise protest ved atskillelse (Smith, 2002, s. 40). Smith kaller denne fasen for *Den første tilknytningen* (Smith, 2006, s. 147) og Schaffer og Emerson kaller fasen for *Fasen med spesifikk tilknytning* (Smith & Ulvund, 1999, s. 263). I

midten av første leveår utvikler barnet objektpermanens. Objektpermanens vil si at barnet forstår at personer og objekter eksisterer selv om det ikke er innenfor synsfeltet (Hart & Schwartz, 2009, s. 70). Det at barnet viser separasjonsangst ved atskillelse tolket Schaffer og Emerson i sin studie som at barnet har dannet sine første ordentlige tilknytningsrelasjoner (Smith & Ulvund, 1999, s. 263). Ved åttmånedersalderen utvikles også det som kalles «objektkonstans». Objektkonstans vil si at barnet foretrekker omsorgspersonen fremfor andre personer og kan uttrykke det som kalles fremmedangst. Dette betyr i hovedsak at barnet reagerer følelsesmessig om det indre bildet barnet har av omsorgspersonen ikke stemmer med det ansiktet det ser (Hart & Schwartz, 2009, s. 70).

De nye reaksjonene på atskillelse fra omsorgspersoner kalles atskillelssyndromet (Smith, 2002, s. 39). Dette kan forstås som separasjonsangst som er en emosjonell uro som oppleves når barnet søker omsorgspersonen uten å finne den. I tillegg inkluderer separasjonsangst uroen og redselen barnet opplever når de forventer at en atskillelse snart vil finne sted (Smith & Ulvund, 1999, s. 262). Bowlby delte atskillelssyndromet inn i tre stadier. Det første stadiet kalte han protestfasen, hvor barnet reagerer med frykt for å miste moren og at moren ikke lenger er fysisk tilgjengelig. Etter protestfasen fulgte fortvilelsesfasen. Fortvilelsen antas å ha sammenheng med en sorgreaksjon barnet opplever ved å ha vært fraskilt fra moren en lengre periode. Sorgreaksjonen kan også utarte seg som frustrasjon og aggresjon overfor tilknytningspersonen fordi barnet vil uttrykke at omsorgspersonen ikke skal forlate det igjen. Ved lengre atskillelse uten at barnet har tilgang på en alternativ omsorgsperson, kan barnet gå over i en fase med frakobling. Dette er den tredje fasen av adskillelssyndromet.

I de tilfeller der barnet utsettes for langvarig atskillelse i løpet av de tre første leveårene, antar Bowlby (1973) at det kan finne sted en permanent frakobling fra tilknytningspersonen. En slik emosjonell løsrivelse kan innebære at barn senere får problemer med å danne dype følelsesmessige relasjoner til andre mennesker.

(Smith & Ulvund, 1999, s. 264)

I denne fasen av tilknytningen, hvor barnet både har oppnådd en større bevegelsesmulighet, ervervet evnen til objektpermanens og fått det første tilknytningsbåndet til omsorgsgiver, starter også muligheten til eksplorering. Barnet utforsker området rundt seg med tilknytningspersonen som en trygg base (Smith, 2006). Det eksisterer

en dynamisk likevekt mellom tilknytningspersonen og eksploringen. Om barnet føler seg utrygg har det et større behov for å søke jevnlig tilbake til tilknytningspersonen. Likeledes om barnet føler seg trygg er behovet for å søke tilbake til tilknytningspersonen mindre. I en studie av Martinsen ble det sett at yngre barn har større behov for å «stikke innom» omsorgspersonen, mens eldre barn er på lengre eksploringsturer og lengre innom omsorgspersonen (Smith, 2002, s. 41). Schaffer og Emerson fant i sin studie ut at noen uker etter at barnet har dannet sin første tilknytningsrelasjon, ville over halvparten av barna i studien også ha knyttet seg til flere personer. Selv om barnet har flere tilknytningsrelasjoner, betyr ikke det at kvaliteten på relasjonene er likeverdig som til hovedtilknytningspersonen. Den tredje fasen av tilknytning varer i følge Smith frem til barnet er ca. 20 måneder (2006, s. 148).

4.1.3 Målkorrigert partnerskap

Den siste tilknytningsfasen kalles målkorrigert partnerskap. Fra barnet er 20 måneder starter et gryende partnerskap hvor barnet oppfatter at omsorgspersonen har egne tanker, følelser og planer enn hva barnet selv har (Smith, 2006). I denne perioden bygger omsorgspersonene opp det målkorrigerede partnerskapet ved å skape dannelsen av forhandlinger og dannelsen av felles planer. Et partnerskap kan i følge Smith defineres «som en varig relasjon mellom to individer, kjennetegnet ved gjensidig tilpasning av planer og mål.» (Smith, 2006, s.148). Frem til barnet er cirka to år må barnet forholde seg direkte til hva omsorgspersonene gjør og prøve å påvirke det der og da. Etterhvert når barnet nærmer seg cirka to og et halvt år har barnet utviklet seg nok både kognitivt og språklig til at det er i stand til å forutse hva omsorgspersonene planlegger å gjøre. Ved at de også er blitt flinkere til å kontrollere sine handlingsimpulser, kan barnet nå tilpasse sin egen atferd for å forandre disse planene eller målene (Smith, 2002, s.41). Målkorrigert partnerskap vil si «Det fenomen at et barns atferd er tilpasset dets kunnskap om at tilknytningspersonen kan ha egne planer og mål som ikke trenger å angå tilknytningsforholdet.» (Smith, 2006, s.148.) I følge Hart & Schwartz omtaler Bowlby målkorrigert partnerskap som en atferd hvor barnet og morens ønsker og intensjoner er koordinerte og kan samordne sine mål (2009, s. 71). Etterhvert som barnet blir eldre vil det sammen med tilknytningspersonen finne hensiktsmessige prioriteringer av planer og mål. På denne måten utvikles en samordning over relasjonsatferden (Smith, 2002, s. 42). Det at barnet får en mer kompleks forståelse av verdensoppfatningen gjør også at atferden til barnet blir mer fleksibel.

4.2 Tilknytningsmønstre

Gjennom fasene av utviklingen av tilknytning, utvikles tilknytningsstiler eller tilknytningsmønstre. Tilknytningsmønstre vil si hvordan barnet organiserer sin atferd ut fra når det trenger beskyttelse og trøst og når det kan eksplorere (Smith, 2006). Tilknytningsteori tar utgangspunkt i opprinnelig tre, nå fire tilknytningsstiler. Hver av de fire stilene sier noe om hvilken grad barnet er knyttet til sin omsorgsgiver og hvordan tilknytningen utspilles i en «fremmedsituasjon» (Hart & Schwartz, 2009, s. 79). De ulike tilknytningstypene kan også forklare barnets sosiale samspill med andre barn når det blir eldre, og hvordan det går frem i en sosial sammenheng (Smith, 2002, s.140). Det at barn har vokst opp i samme familie og med samme foreldre betyr ikke nødvendigvis at de får samme tilknytningstype. Det er samspillet og hva som påvirker dette som er avgjørende for hvilken tilknytningstil man utarbeider. Slik sett kan ytre faktorer i foreldrenes liv være med på å påvirke barnets tilknytning (Smith, 2006).

Fremmedsituasjon er en konstruert systematisk test utviklet av Mary Ainsworth for å systematisk aktivere barnas tilknytningssystem og observere hvordan barnet reagerer ved atskillelse og gjenforening (Hart & Schwartz, 2009, s.77). Testen finner sted i et konstruert rom hvor moren i løpet av åtte sekvenser forlater og kommer tilbake til rommet gjentatte ganger. Det er barnets atferd ved gjenforeningen som observeres og det er dette som er grunnlaget for å gjenkjenne de ulike tilknytningstypene. Atferden måles på fire ulike skalaer, *nærhets- og kontaktsøking, opprettholdelse av kontakt, motstandsskala og unngåelsesskala* (Smith, 2006, s. 159). For en mer detaljert beskrivelse av fremmedsituasjonen, se for eksempel Hart & Schwartz s. 78 (2009) eller Smith s. 158 (2006).

4.2.1 Trygg tilknytning

Når barnet har tilknytningspersoner som forstår barnets signaler og som gir barnet trøst og beskyttelse, dannes et trygt tilknytningsmønster. Dette kjennetegnes ved at barnet bruker tilknytningspersonene som en trygg base og søker hjelp og trøst når det trenger det. I tillegg er barn med et trygt tilknytningsmønster mer fleksibelt og viser mer motstandsdyktighet for stress og tap (Hart & Schwartz, 2009, s.79). Barn med trygg tilknytning er også ofte

empatiske, har høy samarbeidsevne og erverver gjerne høy sosial kompetanse (Bunkholdt, 2017, s. 55).

4.2.2 Utrygg – unnvikende

Det utrygge, unnvikende tilknytningsmønsteret kjennetegnes ved at barnet ikke søker nærhet til tilknytningspersonen. Barnet prøver å være selvforsynt følelsesmessig og søker ikke emosjonell kontakt eller nærhet når det blir redd eller utrygg. Som et forsvar mot og bli avvist, lærer barnet og deaktivere tilknytningssystemet. Det unnlater og vise egne behov og orienterer seg heller mot leker eller andre ting istedenfor tilknytningspersonen. Barn med det utrygge, unnvikende tilknytningsmønsteret har gjerne en omsorgsgiver med psykisk sykdom eller andre emosjonelle problemer som gjør at omsorgsgiveren står lite emosjonelt tilgjengelige, er lite tilstedeværende eller er avvisende (Hart & Schwartz, 2009, s.80).

4.2.3 Utrygg – ambivalent

Hos noen barn kan det virke som om tilknytningssystemet er aktivert hele tiden. Barn med tilknytningsmønsteret utrygg – ambivalent er gjerne engstelige, klamrende og søker konstant nærhet. I tillegg kan det virke som om barnet ikke nyttiggjør seg av tilknytningspersonens nærhet og konstant er engstelig for adskillelse (Hart & Schwartz, 2009, s.80). Ambivalente barn viser gjerne en kronisk usikkerhet og er i hele sin atferd orientert mot tilknytningspersonen. Barn med utrygg ambivalent tilknytning har ofte opplevd at omsorgspersonens tilgjengelighet er ustabil. Enten at de bare av og til er tilgjengelige, at det har vært en fysisk adskillelse som en sykehusinnleggelse, eller at omsorgspersonen bruker trussel om at de forlater barnet i oppdragelsesøyemed (Hart & Schwartz, 2009, s.80).

4.2.4 Utrygg – desorganisert/desorientert

Et tilknytningsmønster som har blitt oppdaget i etterkant av Ainsworths første studier er utrygg – desorganisert/desorientert tilknytningstype. Barn med dette tilknytningsmønsteret har ofte vokst opp i en familie med fysisk eller psykisk mishandling. Det som er spesielt med dette mønsteret er at barnet ikke har stabile atferdsformer. Barnet viser istedenfor motstridene eller uforståelig atferd. I følge Hart & Schwartz kan atferden være «overdreven omsorg eller

sinne, barnet kan stivne eller bevege seg for så å stoppe uten forvarsel, eller det kan handle stereotypet.» (2009, s. 81). Foreldrene til desorganiserte barn sliter gjerne selv med alvorlig psykisk sykdom eller har selv vært utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep. Det at foreldrene er oppslukt av egen fortid kan gjøre at de ikke reagerer på en adekvat måte overfor barnet, men heller reagerer med aggresjon eller angst. Når barnets signaler blir feiltolket og omsorgspersonens reaksjoner er uforutsigbar og til tider skremmende, skaper det en uorganisert tilknytning hos barnet og mangel på stabile indre arbeidsmodeller (Hart & Schwartz, 2009, s. 81).

4.3 Indre arbeidsmodeller

I løpet av siste halvdel av barnets første leveår utvikles det som Bowlby kaller indre arbeidsmodeller (Hart & Schwartz, 2009, s. 72). Gjennom de tidlige samspillserfaringene utvikler barnet egne strukturer av følelser, tanker og handlingsbegreper (Bunkholdt, 2017, s. 51). «Indre arbeidsmodeller er mentale tilstander som har både kognitive og affektive komponenter» (Smith, 2002, s. 45). Etterhvert som barnet opparbeider seg erfaringer gjennom samspill med sine omsorgsgivere, skapes det også forventninger til hvilke reaksjoner som oppnås til hvilke atferder. I tillegg skaper barnet en følelse av hva slags omsorg det fortjener (Smith, 2002, s. 47). Dette betyr at god omsorg og omtanke fra omsorgsgiver gir barnet en følelse av at det er verdsatt og verdifullt og at andre er til å stole på. Likeledes vil dårlig omsorg over tid skape tvil rundt egen verdi og mangel på troen om at andre bryr seg om det (Bunkholdt, 2017, s. 51). I følge Smith fungerer modellene som normer for barna når de etterhvert skal forholde seg til andre personer. Barn som har erfaringer med trygge omsorgsgivere, har en forventning om støtte og oppmuntring i samspill med andre personer. Dette fører til at de også møter mer støtte og oppmuntring og at forventningen deres blir innfridd. Når forventningen blir bekreftet, vil barnet fortsette med samme samspillstrategi (2002, s. 140).

På samme måte som barn med trygg tilknytning har en forventning om støtte og oppmuntring, møter barn med dårlige omsorgserfaringer omgivelsene ved å være mistroiske og fiendtlige. Dette fører igjen til at de blir møtt med negative reaksjoner som også bekrefter barnets indre arbeidsmodell (Smith, 2002, s. 140). De indre arbeidsmodellene kan slik sett i følge Smith sees på som selvoppfyllende profetier. Forventningen blir innfridd på grunn av fremtoningen som skapes av forventningen og som igjen skaper en bekreftelse på at forventningen stemte

(Smith, 2002, s. 2002). I følge Bunkholdt starter utviklingen av den indre arbeidsmodellen samtidig som samspillet mellom barn og omsorgsgiver starter, og er ferdig utviklet i løpet av det andre leveåret. Godt etablerte arbeidsmodeller kan være vanskelig å endre, selv om nye erfaringer kan justere dem (Bunkholdt, 2017, s. 51).

Kapittel 5

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i problemstillingen «Hvordan påvirker ulike faktorer utfallet av en tilbakeføring av barn under seks år, sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv?». I dette kapittelet starter drøftingen i oppgaven og jeg skal redegjøre for faktorene *barnets alder ved omsorgsovertakelsen, grunnlag for omsorgsovertakelsen, samvær med biologiske foreldre og plan for tilbakeføring*. Videre blir disse påvirkningsfaktorene drøftet videre opp mot tilknytningsteori og lovverk i kapittel 6.

5.1 Barnets alder ved omsorgsovertakelsen

Den første påvirkningsfaktoren jeg ønsker å trekke frem er barnets alder ved omsorgsovertakelsen. Bunkholdt påpeker at alder er en vesentlig faktor når det kommer til mulighetene for en tilbakeføring av omsorgsansvaret (2017, s. 284). Videre trekker hun frem at utviklingspsykologiske kunnskaper viser at barn som blir flyttet fra sine biologiske foreldre i løpet av de to første leveårene vil danne sin viktigste tilknytning til fosterforeldrene, om det bor der seks måneder eller lengre (Bunkholdt, 2017, s. 284). Sped- og småbarn trenger først og fremst omsorg og kjærlighet fra dem de bor hos (Stang & Baugerud, 2018, s. 26). Det tidlige samspillet med sine primære omsorgsgivere er det som danner grunnlaget for de indre arbeidsmodellene til barnet og har vist seg å være sentralt for både psykisk, fysisk og sosial utvikling (Stang & Baugerud, 2018, s. 25).

I en studie av Stovall og Dozier (2000) viste forskerne at barn under 1 år ved flyttetidspunkt klarte å etablere ny tilknytning til sine fosterforeldre allerede 1-2 uker etter flyttingen. For barn som var eldre enn 1 år på det tidspunktet de ble flyttet, tok det derimot lengre tid og opptil flere måneder, før de klarte å etablere stabile mønstre av tilknytningsatferd.

(Stang & Baugerud, 2018, s. 27.)

I Sandbergs doktorgradsavhandling fant hun ut at det var størst fare for skade ved tilbakeføring der barnet hadde sin primære tilknytning til fosterforeldrene. Dette var særlig om barnet var flyttet i sitt første leveår, men også der barnet var flyttet før det var to og et halvt år. Videre fant hun ut at dette ikke nødvendigvis ble utslagsgivende for avgjørelsen i fylkesnemnda dersom barnet også hadde et godt forhold til de biologiske foreldrene (Sandberg, 2003, s. 219). I følge Stang & Baugerud er det stor enighet om at barn i alderen to og et halvt til tre år har utviklet den selvbiografiske hukommelsen, noe som betyr at barn fra denne alderen kan huske foreldrene.

Når det kommer til barn som er eldre enn fire år, viser forskning at barna kan ha flere tilknytningsforhold både til biologisk familie og til fosterfamilien (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 321). Clausen fant i sin studie at barn som ble flyttet i fosterhjem før de var fem år hadde mindre sannsynlighet for å bli tilbakeført (Clausen, 2003, i NOU 2012: 5, s. 119). I tillegg viser Thoburn, Robinson & Anderson at barn som hadde vært under omsorg over lengre tid hadde mindre sannsynlighet for å bli tilbakeført til biologisk familie (2012, s. 5).

5.2 Grunnlag for omsorgsovertakelsen

Det finnes mange grunner til at omsorgen i et hjem ikke er tilstrekkelig. Ulike risikofaktorer vil også potensielt gi ulike konsekvenser for barnas utvikling, selv om ulike beskyttelsesfaktorer kan veie opp (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 124). Bunkholdt & Kvaran nevner «grå omsorgssvikt», fattigdom, seksuelle overgrep, psykisk utviklingshemmede foreldre, rus, psykisk syke foreldre, parentifisering og vold som skadelig omsorgssituasjoner for barn (2015, s. 126-140). Disse skadelige omsorgssituasjonene kan komme til syne både som fysiske og psykiske reaksjoner hos barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Videre påpeker Stang & Baugerud at alvorlig omsorgssvikt, vold, og seksuelle overgrep kan føre til traumatisering av barna og utgjøre en betydelig risiko for deres helse og utvikling (2018, s. 26). Det kreves derfor ekstra mye av omsorgsgiverne til traumatiserte barn, og omsorgsgiver må derfor ha en særdeles god omsorgsevne til å møte disse behovene, uavhengig av om omsorgsgiver er biologiske foreldre eller fosterforeldrene (Bunkholdt, 2017, s. 278).

5.3 Samvær med biologiske foreldre

Når det kommer til samvær med biologiske foreldre er det ulike faktorer som påvirker om samværet vil være bra eller ikke. Alderen på barnet er med på å si noe om hvilke behov barnet har for samvær:

Når det gjelder sped- og småbarn som flyttes i fosterhjem og hvor formålet er en langsiktig oppvekst, har de ikke behov for samvær med biologiske foreldre for sin egen del ifølge Sjøvold og Furuholmen (2015).

(Stang & Baugerud, 2018, s.26)

Dette er noe Bunkholdt også trekker frem og at behovet her er større for kjennskap til sitt opphav (Bunkholdt, 2017, s. 224). Samtidig påpeker hun at når plasseringen av spedbarn er tenkt og være kortvarig, er samværsordningen viktig for å skape og utvikle en tilknytning mellom barnet og de biologiske foreldrene, slik at barnet ikke kommer tilbake til mennesker det ikke har kjennskap til (Bunkholdt, 2017, s. 224). For barn eldre enn spedbarnsalder kan det være flere målsettinger for å ha en samværsordning. Barn som har fått en tilknytning til sine foreldre før de flyttet, vil kunne oppleve en sorgreaksjon når de blir flyttet fra foreldrene. I tillegg kan de føle skyld for at de har blitt flyttet, og de kan føle på en konflikt for hvem de skal være lojale mot (Bunkholdt, 2017, s. 224-227). Alle nevnte reaksjoner kan en god samværsordning være med på å dempe (Bunkholdt, 2017, s. 225).

I tillegg skal samvær bidra til kontinuitet for barnet og opprettholde tilknytningen til biologiske foreldre (Bunkholdt, 2017, s. 212). Selv om samvær kan dekke mange behov for barnet og de biologiske foreldrene, kan noen barn også ha negative reaksjoner i forbindelse med samvær. Stang & Baugerud påpeker at barn som er utsatt for utviklingstraumer kan bli retraumatisert ved at foreldrene kan være en trigger for flashbacks til de traumatiske hendelsene (Stang & Baugerud, 2018).

5.4 Plan for tilbakeføring

I § 68 i den danske Serviceloven er det hjemlet at når kommunalbestyrelsen vedtar opphevelse av en omsorgsovertakelse, skal de samtidig bestemme en «Hjemgivelsesperiode». (Olsgaard, 2018). Dette vil si at de vedtar en plan på opptil seks måneder for tilbakeføringen

av omsorgen. I løpet av denne perioden skal tilbakeføringen forberedes og det skal settes fokus på barnets behov i forbindelse med tilbakeflyttingen. Jmfør § 68 Stk. 4 skal tilbakeføringsperioden sikre en planlagt og skånsom tilbakeføring av barnet, forberedelse av eventuelle tiltak for barnet eller foreldrene etter tilbakeføringen og gi kommunen en mulighet til å foreta vurderinger der foreldrene har trukket samtykke om frivillig plassering (Serviceloven, 2019). I Norge har vi ikke en slik tilbakeføringsperiode hjemlet i lovverket. Det nærmeste vi kommer er § 4-8 (barnevernloven, 1992) som sikrer kommunen tid ved tilbaketrasket samtykke om frivillig plassering (Bunkholdt, 2017, s. 277). Videre kan vi se til fosterhjemsavtalen punkt 7.3 som kort nevner at tilbakeføringen og kontakten etter tilbakeføringen skal avtales mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene (Barne, Likestillings og Inkluderingsdepartementet, 2010). Bunkholdt refererer:

Ved et spørsmål om tilbakeføring må alle påvirkningsfaktorene vurderes nøye både hver for seg og sammen (Bunkholdt, 2017, s. 288). Bunkholdt henviser til Rutter (1981) når hun viser til følgende seks betingelser for å gjennomføre en tilbakeføring uten skadevirkninger:

1. *Barnet har ikke allerede opplevd flere atskillelser.*
2. *Barnet er ikke blitt sterkt skadet før atskillelsen.*
3. *Barnet har hatt gode erfaringer i fosterhjemmet, og fosterforeldrene har hatt en klar oppfatning av sin rolle.*
4. *Overføringen til hjemmet blir gjort så lett som mulig.*
5. *Barnet blir ikke senere utsatt for belastende opplevelser.*
6. *Barnet kommer ikke tilbake til et hjem med mange vansker.*

(Rutter, 1981 i Bunkholdt, 2017, s. 288)

I følge Bunkholdt er en av forutsetningene for en vellykket tilbakeføring at omsorgssituasjonen barnet skal flytte tilbake til er så god at det ikke foreligger noen risiko for at barnet må flytte på nytt (2017, s. 279). Videre viser hun til studier fra USA og England som viser at 43 % av barna som ble tilbakeført til sine biologiske foreldre måtte flytte på nytt, og Egelund og Hestbæk sin studie viser at en tredjedel av de tilbakeførte barna måtte flyttes på

nytt (Bunkholdt, 2017, s. 290-291). I tillegg viser hun til Thoburn sin studie som viste at 54 % av tilbakeføringene av små barn var mislykket (Bunkholdt, 2017, s. 291).

Kapittel 6

I dette kapittelet skal jeg drøfte de ulike påvirkningsfaktorene, tilknytningsteori og lovverk opp mot problemstillingen «Hvordan påvirker ulike faktorer utfallet av en tilbakeføring av barn under seks år, sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv?» Lemjan påpeker at:

Et brudd vil alltid innebære en belastning for et barn, men det kan slik jeg vurderer det rettferdiggjøres dersom barnet er utsatt for alvorlig omsorgssvikt. I situasjoner hvor barnet over tid har vært i varetakende fosterhjem og er knyttet til fosterforeldrene tenker jeg det skal mye til for å rettferdiggjøre tilbakeføring av barnet.

(Lemjan, 2015, s. 259)

6.1 Barnets alder ved omsorgsovertakelsen

En av faktorene som kan påvirke utfallet av en tilbakeføring, er barnets alder. NOU 2012:5 viser til Clausen sin studie hvor det kan se ut som at det er mindre sannsynlig at barn under fem år blir tilbakeført til sin biologiske familie (Clausen, 2003, i NOU 2012:5, s. 119). Denne studien ble i midlertid utført på nittitallet (Clausen, 2003). Det kan derfor reises spørsmål om statistikken ville vist det samme i dag 20-30 år etter at studien ble gjennomført. Likevel kan det være sannsynlig med tanke på utviklingen av tilknytning sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv. Når en ser på de fire fasene Bowlby delte utviklingen av tilknytning inn i, starter den første fasen når barnet blir født og den siste fasen starter når barnet er cirka 20 måneder (Smith & Ulvund, 1999, s. 262). Her vil jeg spesielt trekke frem fasen med umiskjennelig tilknytning som starter når barnet er cirka syv måneder (Smith, 2002, s.19) På dette stadiet er atferden til barnet mer målkorrigert og barnet begynner å vise at det foretrekker en bestemt person (Smith, 2002, s.19). Sett i lys av denne teorien kan det se ut som om barnet knytter seg til sin primære omsorgsgiver i løpet av første leveår og spesielt etter barnet har kommet inn i den tredje fasen med umiskjennelig tilknytning. Jeg tenker dette er kunnskap som er viktig

med tanke på hvor gammelt barnet er ved omsorgsovertakelse og hvor gammelt det er ved en eventuell tilbakeføring, for å vurdere hvilke utfall tilbakeføringen kan få.

Barn under syv måneder er ikke selektive i hvem de foretrekker som omsorgsgiver så lenge personen møter barnet på en sensitiv og engasjert måte (Smith, 2006). Dette vil også gjøre det lettere å skifte ut den primære omsorgsgiveren uten at det vil føre til emosjonelle og sosiale sammenbrudd i barnets liv (Smith, 2006). Slik jeg tolker det vil det å flytte et barn i fosterhjem før det er syv måneder, føre til minimale konsekvenser for barnet. Dette barnet vil også potensielt danne sin primære tilknytning til fosterforeldrene. Studier viser at også barn som er eldre enn syv måneder, men yngre enn ett år, danner tilknytning til nye omsorgsgivere etter relativt kort tid. Studien jeg henviser til her er Stovall og Dozier som fant ut at barn under ett år etablerte ny tilknytning til fosterforeldrene etter en til to uker (Stovall og Dozier, 2000, i Stang & Baugerud, 2018, s. 27).

Samtidig tenker jeg det vil være vanskeligere å tilbakeføre et barn som har bodd i fosterhjem fra før det har fylt ett år og som har rukket og danne sin primære tilknytning til fosterforeldrene. Jeg tenker dette fordi barnet har vært så lite da det ble flyttet at det ikke kan ha forutsetning for å beholde tilknytningen til de biologiske foreldrene slik jeg forstår det. I følge Bunkholdt vil barn som har bodd i fosterhjem lengre enn seks måneder ha sin viktigste tilknytning til fosterforeldrene (2017, s. 284). At tilbakeføring av barn som har blitt flyttet i første leveår kan påføre barnet skade, er også noe Sandberg bekrefter i sin doktoravhandling hvor hun ser at tilknytningsforholdet til fosterforeldrene står sterkt i saker hvor omsorgen er overtatt før barnet er ett år, og at det i disse sakene sjeldent skjer en tilbakeføring (Sandberg, 2003, s. 219).

Når det kommer til barn som er over ett år ved omsorgsovertakelsen, viser studien til Stovall og Dozier at barna brukte lengre tid på å etablere en tilknytning til fosterforeldrene (Stovall & Dozier, 2000, i Stang & Baugerud, 2018, s. 27). Slik jeg forstår det vil barn som har bodd lengre i sitt biologiske hjem ha en sterkere tilknytning til biologiske foreldre og jeg tenker også at dette gjør mulighetene for en tilbakeføring lettere. Disse barna vil også ha et større behov for samvær, som vil bli drøftet i et senere avsnitt.

I følge Bunkholdt & Kvaran vil barn som er eldre enn fire år kunne ha flere tilknytningsforhold slik at de kan være knyttet til både fosterforeldre og biologiske foreldre

(2015, s. 321). Slik jeg forstår det vil tilknytningen til de biologiske foreldrene gjøre en tilbakeføring mer skånsom enn om barnet ikke har denne tilknytningen. Samtidig tenker jeg at barn i denne alderen også har startet å etablere et nettverk utenfor fosterhjemmet, og at en tilbakeføring ikke bare vil bryte tilknytningen til fosterforeldrene, men også til nettverket rundt, som barnehage og venner. Sett i dette perspektivet tenker jeg at det er viktig å vurdere hvor sterk tilknytningen til både fosterforeldrene og nettverket rundt er, før man eventuelt kan gjennomføre en tilbakeføring.

Det siste jeg vil trekke frem når det kommer til barnets alder er tilknytningsmønster og indre arbeidsmodeller. Tilknytningsstiler eller mønstre dannes samtidig som barnet går gjennom de ulike fasene av tilknytning (Smith, 2006). Samtidig danner barnet sine indre arbeidsmodeller i siste halvdel av første leveår (Hart & Schwartz, 2009, s. 72). Det er i følge tilknytningsteorien ut fra det tidlige samspillet barnet lærer å tolke verden og hvordan barnet forventer at verden skal møte det (Bunkholdt, 2017, s. 51). Slik jeg forstår det kan barn som er utsatt for omsorgssvikt, og er flyttet etter at de indre arbeidsmodellene er utviklet, ha store problemer med å ta i mot kjærlighet og skape en forventning om at verden vil det vell, og at det fortjener omsorg. Slik sett tenker jeg at det vil kreve mer av omsorgsgiver når barnet er flyttet etter spedbarnsalderen og utviklingen av indre arbeidsmodeller og tilknytningsmønstre er ferdigutviklet. I gitte tilfelle tenker jeg videre at dette også vil kreve mer av biologiske foreldre ved en tilbakeføring.

6.2 Grunnlag for omsorgsovertakelsen

Når det offentlige skal overta omsorgen for et barn, må vilkårene for en omsorgsovertakelse være oppfylt. Vilkårene er hjemlet i § 4-12 i barnevernloven (1992). Etter en omsorgsovertakelse skal barneverntjenesten følge opp barnet og foreldrene etter § 4-16 og legge til rett for at biologiske foreldre skal ha mulighet for å få tilbake omsorgen jamfør § 4-21 (Barnevernloven, 1992). Som det kommer frem av vilkårene i § 4-12 (barnevernloven, 1992) kan ikke barnevernet overta omsorgen for et barn, uten at omsorgssituasjonen barnet lever i er skadelig for barnet eller at det er overveiende sannsynlig at situasjonen er skadelig på lang sikt. Slik sett kan det tenkes at barnet er preget av sin tidligere omsorgssituasjon på ulike måter og at dette igjen kan påvirke utfallet av potensiell tilbakeføring.

I et tilknytningsteoretisk perspektiv vil omsorgssituasjonen barnet lever i være med på å utvikle barnets tilknytningsmønstre (Smith, 2006). Disse mønstrene kan også, slik jeg forstår det, være med på å påvirke hvordan barnet håndterer en omsorgsovertakelse og hvordan det eventuelt håndterer en tilbakeføring. Når vilkårene i loven settes opp mot barnets utvikling, tenker jeg det er overveiende sannsynlig at barn som har levd under forhold som fører til en omsorgsovertakelse, vil barnet også være preget på en eller flere måter når det kommer inn i fosterhjemmet. Bunkholdt & Kvaran redegjør for flere konsekvenser ulike typer omsorgssvikt kan gi (2015, s. 126-140). Slik jeg ser det vil det være et behov for at fosterforeldrene møter disse konsekvensene på en måte som styrker barnet. Samtidig tenker jeg det krever mer av omsorgspersonene til et barn som har opplevd omsorgssvikt, enn av omsorgsgivere til barn som ikke har opplevd omsorgssvikt, fordi disse barna kan bære preg av hva de har opplevd slik Bunkholdt og Kvaran skriver om (2015, s. 126-140). Bunkholdt påpeker også at barn som har vært utsatt for omsorgssvikt krever mer av sine foreldre også etter det har flyttet hjem fra fosterhjemmet (2017, s. 278).

6.3 Samvær med biologiske foreldre

Ved en omsorgsovertakelse vil det bli fastsatt en samværsavtale som sier noe om hvor ofte og hvor lenge barnet skal ha samvær med sine biologiske foreldre (Barnevernloven, 1992, § 4-19). Jamfør § 4-16 skal barneverntjenesten legge til rette for at foreldrene skal kunne få tilbakeført omsorgen for barnet (Barnevernloven, § 4-16). Sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv kan det være viktig med samvær slik at barnet opprettholder sin tilknytning til de biologiske foreldrene. Dette gjelder spesielt om omsorgsovertakelsen er tenkt å være kortvarig (Bunkholdt, 2017, s.225). Slik det har blitt presentert i løpet av min utdanningsperiode, er samvær noe som øker med sannsynligheten for en tilbakeføring. Med dette mener jeg at der det er tenkt at omsorgsovertakelsen skal være kortvarig vil samværet være hyppigere enn der en tilbakeføring sees som lite sannsynlig.

Samvær er en rettighet barnet og foreldrene har om ikke annet er bestemt (Barnevernloven, 1992, §4-19). Samværsretten er noe det blir lagt vekt på i artikkel 8 i den Europeiske menneskerettskonvensjonen om retten til privat- og familieliv (1953). Om barnet ikke kan bo sammen med foreldrene sine, har de fortsatt rett til å møte dem og ha kontakt med dem for å opprettholde familielivet (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 313). Dette er også noe barnekonvensjonens artikkel 9 sier noe om; «Partene skal respektere den rett et barn som er

atskilt fra en eller begge foreldrene har til å opprettholde personlige forbindelser og direkte kontakt med begge foreldre regelmessig, med mindre det strider mot barnets beste» (Barnekonvensjonen, 1989, sitert i Bunkholdt & Kvaran 2015, s. 313). I slutten av sitatet kan vi lese «med mindre det strider mot barnets beste». Slik jeg tolker det, må det her gjøres en vurdering av hva slags konsekvenser samværet kan få for barnet, for å finne ut om det kan være skadelig, eller om det er til barnets beste. Barnets beste er slik jeg ser det et skjønnsdefinert uttrykk eller prinsipp. I en globalisert verden hvor vi flytter mer på oss enn før, tenker jeg det er viktig å se barnets beste med flere «briller». Med dette mener jeg at hva jeg tenker er til barnets beste i dag, er ikke nødvendigvis det de tenkte for 50 år siden, eller det de tenker er til barnets beste i et annet land eller en annen kultur. Ved å være bevisst dette, kan man lettere møte noe av kompleksiteten i prinsippet og muligens gjøre bedre vurderinger, i denne sammenheng hvordan samværet vil være for barnet.

Slik jeg har forstått både statistikk, vilkår for omsorgsovertakelse og gjennomsnittet av samvær i omsorgsovertakelsessaker, virker det som om det norske barnevernet prøver med andre typer hjelpetiltak, så langt det er mulig, før de reiser sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Når de først reiser sak vil også omsorgsovertakelsen være tenkt langsiktig. Ut fra barnevernloven skal en omsorgsovertakelse være midlertidig (Barnevernloven, 1992, § 4-12). Ordet midlertidig er noe som jeg tenker er verdt å merke seg. Det sier nemlig ikke noe om langvarig eller kortvarig, bare at det ikke skal være evig. En omsorgsovertakelse vil med unntak av ettervern, opphøre når barnet fyller 18 år (barnevernloven, 1992, § 1-3). Slik sett vil alle omsorgsovertakelser være midlertidige (også etter ettervern). Likevel bør barneverntjenesten etter min mening, legge til rette for at biologiske foreldre skal kunne få tilbake omsorgen før barnet er 18 år og det midlertidige vedtaket allikevel opphører. I de sakene hvor unntaket i andre ledd § 4-21 er oppfylt (barnevernloven, 1992), tenker jeg at mulighetene for å fremme adopsjon bør bli satt mer på dagsorden. Dette for å fremme stabilitet og kontinuitet i barnets liv.

For utenom rettighetene, finnes det også andre grunner til å ha samvær. Dette tenker jeg gjelder spesielt for barn som er flyttet etter spedbarnsalder. Stang & Baugerud trekker frem at spedbarn hovedsakelig trenger omsorg og kjærlighet og at de ikke har behov for samvær for sin egen del (Sjøvold & Furuholmen, 2015, i Stang & Baugerud, 2018, s. 26). Når det kommer til barn som har rukket å danne en tilknytning til biologiske foreldre før de blir flyttet, kan samvær være et godt tiltak for å møte de mange reaksjonene barnet kan ha

(Bunkholdt, 2017, s. 224-227). Samvær med biologiske foreldre kan bidra til en kontinuitet i barnets liv, møte sorgreaksjonene barnet føler på, møte lojalitetskonflikten barnet kan føle på og fjerne skyldfølelsen om barnet føler det er skyld i omsorgsovertakelsen (Bunkholdt, 2017, s. 224-227).

Samvær er også noe som kan være til skade for barnet. Barn som har opplevd alvorlig omsorgssvikt, vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep, kan være sterkt traumatiserte (Stang og Baugerud, 2018, s.26). Samvær med omsorgsgivere som kan minne om den vonde tiden, kan være triggende og skape flashbacks (Stang & Baugerud, 2018, s. 31). I disse tilfellene kan samvær være skadelig for barnet da dette kan, slik jeg forstår det, påvirke utviklingen til barnet og være en ekstra belastning for både barn og fosterforeldre. Fosterforeldre vil her være dem som er i best posisjon til å følge med på hvordan barnet reagerer før, under og etter samvær (Bunkholdt, 2017, s. 208-209). Om det vurderes at samvær med biologiske foreldre er til skade for barnet, tenker jeg at også en tilbakeføring til biologiske foreldre vil være uaktuelt, da jeg tenker at konsekvensene av en tilbakeføring vil være så alvorlig at det ikke vil oppfylle vilkårene i § 4-21 i barnevernloven (1992).

6.4. Plan for tilbakeføring

Noe av det som tillegges mye vekt i barnevernsfaglig arbeid er kontinuitet og stabilitet (Bunkholdt, 2017, s. 154, 179). Jeg tenker det da er bemerkelsesverdig at det ikke er hjemlet i lov hvordan en tilbakeføring skal utføres. I dansk lovgivning legges det vekt på at tilbakeføringsperioden skal være en slags forberedelsesfase for barnet på å flytte hjem, og hvor man hele tiden har en forutsigbarhet rundt hva som skal hende (Olsgaard, 2018). Når det kommer til tilbakeføring av norske barn, finnes ikke den samme tilbakeføringsperioden fastsatt av fylkesnemnda. Her er det etter hva jeg kan finne kun fosterhjemskontrakten som sier noe kort om dette spørsmålet (Barne, Likestillings og Inkluderingsdepartementet, 2010, 7.3). Den sier at en tilbakeføring skal planlegges mellom fosterforeldrene og barneverntjenesten, og det skal tas stilling til videre kontakt mellom barnet og fosterhjemmet (Barne, Likestillings og Inkluderingsdepartementet, 2010, 7.3). Her er det spesielt to ting jeg vil trekke frem. Det ene er artikkel 8 i den Europeiske menneskerettskonvensjonen (1950) og det andre er det mildeste inngreps prinsipp. Artikkel 8 som omhandler retten til privat- og familieliv omfatter også barn, ikke bare foreldrene (Bendiksen & Haugli, 2015, s.45). Hvem man anser som sin familie vil jeg si har mer å si enn hva som er biologiske bånd. For meg vil

det være et brudd på retten til et familieliv fra barnets perspektiv om barnet blir skilt fra foreldrene som de har sin hovedtilknytning til. Om dette allikevel skulle være til det beste for barnet, tenker jeg at tilbakeføringsperioden må bli så godt planlagt og godt gjennomført som mulig slik at barnet rekker og knytte seg til biologiske foreldre, rekker å forberede seg og fortsatt har mulighet til å ha kontakt med sine fosterforeldre.

Når det kommer til det mildeste inngreps prinsipp tenker jeg at det i barnets perspektiv vil være å få bli værende hos fosterfamilien om det ønsker det og har sin hovedtilknytning der. Videre tenker jeg at tilbakeføringen blir mer skånsom eller «mildere» om den er godt planlagt. På lik linje som samvær fastsettes av fylkesnemnda ved omsorgsovertakelse, tenker jeg tilbakeføringsperioden burde bli fastsatt når vedtaket om omsorgsovertakelse blir opphevet.

Når det kommer til tilknytningsmønstre, kan denne kunnskapen si noe om hvordan de ulike barna vil reagere i ulike situasjoner. Barn med en trygg tilknytning har også lært at voksne er til å stole på, de vil ha en mer positiv innstilling til livet og takle endringer bedre enn barn med utrygg tilknytning (Smith, 2006). Barn som har vokst opp i utrygge omsorgssituasjoner og som har lært at voksne ikke er til å stole på vil også ha større problemer med forandringer (Hart & Schwartz, 2009, s. 80-81). Slik sett kan det også forstås som at barn med utrygg tilknytning også vil ha større utfordringer med forandringer. Her tenker jeg det er viktig å trekke frem at en omsorgsovertakelse er et meget inngripende tiltak, og sett i lys av vilkårene i § 4-12 i barnevernloven (1992) kan det være overveiende sannsynlig at barn som har behov for en midlertidig omsorgsovertakelse også har en utrygg tilknytning. Ut i fra dette vil det i mange tilfeller skape uro og uforutsigbarhet for barnet om det skal tilbakeføres til biologiske foreldre. I verste fall kan barnet få vanskeligheter med å danne nye tilknytningsbånd og bli emosjonelt engasjert i andre personer (Smith & Ulvund, 1999, s. 264). Dette vil kunne være avhengig av hva som var grunnlaget til omsorgsovertakelsen. Om grunnlaget er av mindre alvorlighetsgrad, ikke har vart over lengre tid og er midlertidig, kan barnet både ha en trygg tilknytningsstil og gode indre arbeidsmodeller som gjør at det håndterer både omsorgsovertakelsen og tilbakeføringen på en god måte slik jeg forstår det.

Kapittel 7

7.1 Konklusjon

I denne litteraturstudien har jeg sett nærmere på problemstillingen «Hvordan påvirker ulike faktorer utfallet av en tilbakeføring av barn under seks år, sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv?». Det finnes ikke en universell formel som gir et svar man kan sette to streker under når det kommer til tilbakeføring av barn. Likevel kan kunnskap om påvirkningsfaktorer bidra til å predikere hvilke utfall en tilbakeføring vil kunne få for barnet. Det finnes mange påvirkningsfaktorer som er med på å avgjøre om en tilbakeføring er mulig, og hva som blir utfallet av den.

Som nevnt vil alderen på barnet påvirke hvor fort og tett barnet knytter seg til fosterforeldrene (Stang & Baugerud, 2018, s. 26-27). Det kan synes som om yngre barn har vanskeligere for å bli tilbakeført til biologiske foreldre. Bakgrunnen for dette er at små barn kan ha lettere for å skape en tilknytning til fosterforeldrene og fordi tilknytningen til de biologiske foreldrene ikke er like sterk som hos litt eldre barn. I tillegg kan det se ut som om barn som er flyttet i spedbarnsalderen får mindre konsekvenser av flyttingen.

Videre kan barnets opplevelser før omsorgsovertakelsen være med på å påvirke hvor robust barnet er (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s.126-140). Det kan se ut til at barn som har vært utsatt for traumer har større sannsynlighet for å reagere negativt på både samvær med biologiske foreldre og på en tilbakeføring. Opplevelsene barnet har hatt i spedbarnsalderen vil også kunne være med på å påvirke hvordan barnets indre arbeidsmodeller utvikles og hvilke tilknytningsmønster barnet får. Dette igjen vil kunne påvirke om barnet vil kunne håndtere utfallet av en tilbakeføring.

Samvær med biologiske foreldre er også en av faktorene som kan påvirke utfallet på en tilbakeføring. Samvær er med på å opprettholde en tilknytning mellom barnet og de biologiske foreldrene og gjør at barnet ikke flytter hjem til fremmede personer som de ikke har noe forhold til (Bunkholdt, 2017, s. 225). I tillegg kan samvær bidra til at barnet har det bedre den tiden det bor i fosterhjemmet ved at det opplever kontinuitet og at reaksjonene barnet kan føle etter omsorgsovertakelsen blir møtt på en adekvat måte.

Den siste påvirkningsfaktoren som har vært drøftet i dette litteraturstudiet er hvordan tilbakeføringen blir planlagt. Det kan virke som det er få retningslinjer i Norge for hvordan dette skal foregå. Det kan tenkes at det kan være lurt å se til Danmark hvor fylkesnemnda vedtar en tilbakeføringsperiode for å skape mer forutsigbarhet og kontinuitet for barnet.

Til slutt skal det sies at dette kun er fire av faktorene som kan påvirke utfallet av en tilbakeføring av omsorgen. Hver barnevernssak er unik og det finnes ingen formel som konkret vil fortelle hva utfallet vil bli. Det nærmeste en kommer er å veie de ulike faktorene og se dem i sammenheng med hverandre for å predikere et mest mulig korrekt svar. I tillegg er det viktig å høre hva barnet selv ønsker.

7.2 Avslutning

I dette litteraturstudiet har jeg sett på hvordan ulike faktorer påvirker utfallet av en tilbakeføring av barn under seks år, sett i et tilknytningsteoretisk perspektiv. Som konkludert i 7.1 finnes det ikke noe universelt svar på spørsmålet. Likevel har det vært interessant å jobbe med problemstillingen og lese gjennom ulike artikler, fagbøker og lovtekster.

Det som har overrasket meg mest etter å ha jobbet med de ulike avsnittene, er hvor vanskelig det har vært å finne ut hva som skjer i perioden mellom vedtaket om at omsorgsovertakelse oppheves, til barnet er tilbakeført til sine biologiske foreldre. For meg reiser spørsmålet seg om flere tilbakeføringer ville vært vellykket om tilbakeføringen var bedre planlagt. Dette er imidlertid et spørsmål det vil være vanskelig å besvare da statistikk rundt det å fremme sak om opphevelse av omsorgsovertakelse, opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse og ny omsorgsovertakelse etter tilbakeføring i liten grad eksisterer og ofte er utdatert. Om jeg skulle skrevet en mastergrad på et tidspunkt i livet, ville nok dette vært noe jeg ønsket å se nærmere på.

Litteraturliste

Aisato, L. (2018) *Bestefar* [Illustrasjon]. Oslo: Kagge Forlag AS

Barne, Likestillings og Inkluderingsdepartementet. (2010). *Fosterhjemsavtalen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/2011/fosterhjemsavtalen2011.pdf>

Barne- ungdoms og familiedirektoratet. (2020, 29. april). Barn og unge som barnevernet har overtatt omsorgsansvaret for. Hentet 05. mai 2020 fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/Barn_og_unge_plassert_utenfor_hjemmet/Omsorgsovertaker/#heading19010

Barnekonvensjonen. (1989). Konvensjon om barns rettigheter (20-11-1989 nr 1 Multilateral). Hentet fra <https://lovdata.no/traktat/1989-11-20-1>

Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>

Baugerud, G. A. & Augusti, E. (2016). Utviklingspsykologisk kunnskap er relevant for hvordan omsorgsplasseringer gjennomføres. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 93 (03-04), 290-302. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2016-03-04-12>

Bendiksen, L. R. L. & Haugli, T. (2015). *Sentrale emner i barneretten* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Bergum, A. (2004). Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge) – barnevernloven § 4-19. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, Volum (2), 100-126. Hentet fra https://www.idunn.no/tidsskrift_for_familierett_arverett_og_barnevernrettslige_sp/2004/02/samvaerets_omfang_hvor_ofte_og_hvor_lenge_barnevernloven

Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid: Fra rekruttering til tilbakeføring* (4. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske

Bunkhold, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske

Clausen, S-E., (2003). Plasseringer utenfor hjemmet på 1990-tallet. I E. Backe-Hansen (Red.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi* (1. utg. S. 203-220). Oslo: Gyldendal Akademiske.

Doksheim, T.(2014, 22. oktober). Christoffer skulle vært 18 år. Jeg dras rett tilbake, når det skjer igjen. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/christoffer-skulle-vaert-18-ar---jeg-dras-rett-tilbake-nar-det-skjer-igjen/60988785>

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (1950). Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter – ETS nr. 5 (04-11.1950 nr 1 Multilateral) Hentet fra <https://lovdata.no/traktat/1950-11-04-1>

Gomez, L & Hurst, R. (Manusforfatter), & S. Jarret, B. Knappenberger & K. Cheung (Regissør). (2020). I Luminant Media (Produsent), *The Trial of Gabriel Fernandez*. Hentet fra <https://www.netflix.com/watch/80234470?trackId=13752289&tctx=0%2C0%2C91e15bc3e43c42254c490ba000e78d9bca18065a%3A817c1a14eea7d9237a805f182de2722ef7df601c%2C%2C>

Grunnlova. (1814). Kongeriket Norges grunnlov (LOV-1814-05-17) Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1814-05-17-nn>

Hansen, A. (2020, 10 mars). Ny krisedag for norsk barnevern. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/ny-krisedag-for-norsk-barnevern/72224643>

Hart, S. & Schwartz, R. (2009). *Fra interaksjon til relasjon* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske

Jonassen, T. H. (2020, 10 mars). Esmeralda ble bare 3 år. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/esmeralda-ble-bare-3-ar/72229653>

Jørgensen, E. T. (2015). Moderskap med restriksjoner. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, volum (92), 183-201. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2015/03/moderskap_med_restriksjoner

Lemjan, K. H. (2015). Hvilke utfordringer står vi overfor i møtet med de sårbare barna og deres familier? – Eksempler fra praksis og drøfting av tiltak for et mer helhetlig barnevern. *Tidsskriftet Norges Barnevern* 92, 254-266. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2015/04/hvilke_utfordringer_staar_vi_overfor_i_moetet_med_de_saarbare

NOU 2012: 5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou_201220120005000dddpdfs.pdf

Olsgaard, M. (2018, 13 desember) *Anbragte børn skal have tid til at indstille sig på at komme hjem* Hentet fra <https://ast.dk/born-familie/artikler/sager-om-born-og-unge/anbragte-born-skal-have-tid-til-at-indstille-sig-pa-at-komme-hjem>

Sandberg, K. (2003). *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske

Serviceoven (2019). Lov om social service (LBK nr 798 af 07/08/2019) Hentet fra <https://danskelove.dk/serviceoven>

Smith, L. (2006). Bowlbys teori om barnets bånd og empiriske studier av tilknytning. I L. M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver*. (s. 139-171). Oslo: Universitetsforlaget

Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling* (1. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Smith, L. & Ulvund, S. E. (1999). *Spedbarnsalderen: Revidert og utvidet utgave* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademiske

Stang, E. G. & Baugerud, G-A. (2018). *Samvær etter omsorgsovertakelse: En barnevernfaglig og juridisk utredning* (OsloMet Rapport 2018 nr 10). Hentet fra <https://skriftserien.hioa.no/index.php/skriftserien/article/view/612/133>

Søvik, K. H. (2020, 9 januar). Kommentar til høstens barnevernssaker mot Norge. Hentet fra <https://juridika.no/innsikt/kommentar-til-høstens-barnevernssaker-mot-norge>

Thoburn, J., Robinson, J. & Anderson, B. (2012). *Returning children home from public care*. Hentet fra <https://www.scie.org.uk/publications/briefings/files/briefing42.pdf>

Verhoeven, B. (2020, 9 april). 'Trials of Gabriel Fernandez': 9 Most Shocking Details About the Murder at Heart of Netflix Documentary. Hentet fra <https://www.thewrap.com/trials-of-gabriel-fernandez-most-shocking-details-netflix-documentary/>